

Pavera, Libor

František Všetíčka devadesátiletý

Slavica litteraria. 2022, vol. 25, iss. 2, pp. 155-162

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2022-2-11>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.77312>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20230122

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

František Všeticka devadesátiletý

Libor Pavera (Bielsko-Biala)

Úvod ke sborníku k životnímu jubileu Františka Všeticky s titulem *Architektura textu*¹ z roku 2012 zakončuje konstatování, že tak plodnému pracovníkovi na vinici vědy lze do dalších let popřát jen hodně dobrého zdraví – a potom hlavně hodně zanícených vydavatelů a mecenášů. František Všeticka v té době měl připraveny do tisku další své vědecké nebo beletristické opusy, na mnohé publikační projekty jistě již v skrytu duše pomýšlel. Uvedený sborník přináší nejen vhled do tvůrčí činnosti Všetickovy, kterou zasazuje do kontextu českého a středoevropského myšlení o literatuře, ale rovněž bibliografický soupis jeho tvůrčí a odborné činnosti. U příležitosti letošního badatelova jubilea se proto zaměříme více na ty jeho práce, které publikoval po roce 2012, kdy byl sborník k osmdesátým narozeninám vydán tiskem.

Decennium, které nás dělí od vydání *Architektury textu*, bylo ve Všetickově tvůrčím a vydavatelském životě nesporně plodné. Nežli je určitým způsobem analyzujeme a zhodnotíme, připomeňme krátce hlavní milníky Všetickovy životní i odborné pouti: narodil se 25. 4. 1932 v Olomouci do rodiny zčásti umělecké. Až na výjimky je potom s Olomoucí spjata celá Všetickova životní i badatelská dráha: vystudoval olomoucké Slovanské gymnázium (maturoval 1952) a češtinu s dějepisem na tamější Filozofické fakultě. Absolvoval diplomovou práci o literárněteoretických názorech S. K. Neumanna v desátých letech 20. století. K jeho učitelům patřili přední čeští literární historikové: bohémista Oldřich Králík nebo anglista Ladislav Cejp. Na některé ze svých dalších vysokoškolských pedagogů ve svém teoretickém vědeckém díle navázal, s jinými se naopak názorově rozešel. Jejich jména se objevují v odkazech Všetickových odborných studií, ale nejednou na ně upozminá rovněž ve svých fejetonech (např. v knize *Olomouc literární I–IV*, 2002–2020).

Po čtyřletém působení na středních školách v letech 1957–1961 začal působit nejprve v Pedagogickém institutu v Gottwaldově (Zlíně) a od roku 1964 na Pedagogické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci; vědeckou hodnost „kandidáta věd o umění“ (CSc.) získal v roce 1967 na základě obhajoby práce *Václav Říha*, titul „doktor filozofie“ (PhDr.) získal prací *Kapitoly o kompozici* (1968), habilitoval se spisem *Čtyři hlasy. O kompoziční výstavbě poezie pro děti* v roce 1991 (habilitační spis je založen na analýze textů poezie J. V. Sládka, J. Kožíška, F. Serafínského Procházký a F. Hrubína určené dětem).

Z hlediska chronologie vydaných monografií a studií lze dobře vysledovat, že František Všeticka svůj zájem nejprve koncentroval kolem literatury pro děti a mládež. Z této oblasti výzkumu vytěžil monografii o pohádkách Václava Tilleho, který je uveřejňoval

1 *Architektura textu. Sborník k 80. narozeninám Františka Všeticky*. Redigoval Libor Pavera. Praha: Verbum, 2012. 157 s. (včetně obrazových příloh).

pod pseudonymem *Václav Říha* (1964). Již v této práci ho zajímaly některé morfologické a stylové prvky textů. Na ty se pak *sub specie* zaměřovaly další Všetíčkovy časopisecké a knižní práce (*Josef Štefan Kubín*, 1980). Bohužel v letech sedmdesátých a osmdesátých nesměl některé své (knižní) práce vydat tiskem.

Od šedesátých let 20. století František Všetíčka v naší literární vědě usiloval o renesanci formální metody a znovu tak upozornil na kompoziční stránku literárního díla, která byla převládající marxistickou uměnovědou u nás po celá desetiletí zanedbávána. Vniknout do tkáně povídky, novely nebo románu přístupem analytickým nebo syntetickým – to uhranulo rovněž Všetíčkově, seznamuje se proto důkladně s ruskou uměnovědou desátých a dvacátých let 20. století (M. Petrovskij, A. Reformatskij, A. Slonimskij, A. Cejtin, B. Ejchenbaum, M. Byniková aj.). Deskriptivní popis, terminologie odpovídající přesnému analytickému postupu a jdoucí ruku v ruce s myšlením badatele, sledování souvztažnosti mezi detailem a celkem – jevy, s nimiž se Všetíčka setkával v pracích jmenovaných ruských učenců, tvoří pak hlavní charakteristikon jeho další vlastní, svěbytné badatelské práce s textem.

Zatímco v letech šedesátých mu byla pomyslná vydavatelská Štěštna nakloněna a do počátku éry konsolidace v letech sedmdesátých se mu podařilo vydat sborníky *Čtení o kompozici* (1969) a *Kompozice prózy* (1971) a z monografií již zmíněnou knihu *Václav Říha* (1964), v letech sedmdesátých a osmdesátých jeho teoreticky laděné práce, navazující metodologicky na představitele ruské formální školy a českého strukturalismu, nebyly už považovány za žádoucí. Jeho cenná analyticko-syntetická kniha *Kompoziciána* (1986) proto musela vyjít v Bratislavě, v tamějším nakladatelství Slovenský spisovateľ, kde poměry ve vydavatelské sféře byly přece jenom o poznání liberálnější než v českých nakladatelstvích. Také jeho habilitační řízení mohlo proběhnout teprve v polistopadovém období (habilitační komisi předsedal Milan Kopecký, přední český paleobohemista, habilitace proběhla před Vědeckou radou Filozofické fakulty Masarykovy univerzity).

Přímo erupci ve vydávání knižních publikací lze ve Všetíčkově bibliografii zaznamenat v devadesátých letech 20. století. Vydal několik knižních studií, intenzivně začal spolupracovat se svým dlouholetým přítelem, literárním kritikem a historikem Drahomírem Šajtarem při vydávání časopisu *Alternativa*, účastnit se ve svobodnějším prostoru začal daleko výrazněji nežli dříve domácích i zahraničních vědeckých konferencí, více překládal z polštiny a vydávat začal také své beletristické opusy, vznikající většinou paralelně s jeho pracemi odbornými. Tak například vznikl román *Před branami omegy* (1995), když už předtím Všetíčka napsal a vydal monografii o kompozici Arbesova prozaického díla – *Jakub Arbes* (1993). Jako beletristu oslovil Všetíčku také životní příběh politika a spisovatele Viktora Dyka. I o něm, stejně jako o Arbesovi, napsal román (*Daleký dům*, 2001), do nějž zakomponoval množství odkazů na životy významných postav politiků i spisovatelů Dykovy éry. Následoval román *Léta legionů* (2012), historie Františka, Josefa a Jiřího Langerových.

Prozatím posledním Všetíčkovým prozaickým opusem je kniha *Otevírání oken* (2015) tematizující národní obrození v Olomouci a jejím blízkém okolí. Morfologie knihy dává tušit, že tu Všetíčka znovu uplatnil žánr fejetonu, pro jeho poetiku tolik typický a příznačný: kniha jistěže je kompozičně pevně sevřena prostředím a postavami, každá kapitola

mívá však nádech něčeho originálního a svébytného, co by bylo možno tisknout samostatně – například právě jako fejeton. Považujeme *Otevírání oken* za jeho beletristický opus (zatím) nejzdařilejší. Zasvěceným doslovem ke knize s cennými hodnoceními a kontextovým zázemím přispěl literární historik a folklorista Jiří Fiala.

Všeticka se tak přiřadil po bok jiným literárním badatelům píšícím beletrii – zahraničním (U. Eco, M. Głowiński aj.), i našim domácím (J. Galík, V. Macura, D. Hodrová aj.).

Sledovat formální stránku Arbesova díla bylo nesmírně důležité a zásadní: nejenom v kontextu Všetického uvažování o literatuře, ale obecněji. Mnoho kritiků se dříve negativně vyslovila k Arbesovu umění vystavět text, Všeticka jde proti názorům a zjišťuje dotykem s konkrétním materiálem, v čem je Arbes nový a originální, dokonce své teze zasazuje do širšího vývojového rámce: v české literatuře 19. století se podle Všeticky stavebnému mistrovství přiblížil „nesmělým pokusem“ Mácha, naturalisté a realisté a mistrovsky právě Arbes, vyrovnávající se tak uměleckému úsilí čelných představitelů světové prózy (např. F. M. Dostojevskému nebo N. V. Gogolovi).

Na tyto závěry o kompozičních postupech uplatňovaných českými autory 19. století navázal František Všeticka rozměrnou sérií knih o poetice české prózy v jednotlivých desetiletích první poloviny 20. století. Knihy nevycházely podle probíraných desetiletí v chronologickém sledu: nejprve vyšla kniha studií *Podoby prózy* (1997) o kompoziční výstavbě české prózy dvacátých let 20. století, po ní pak *Tektonika textu* (2001) o její podobě v letech třicátých, *Kroky Kalliope* (2003) pojednávaly o kompoziční poetice české prózy čtyřicátých let 20. století, *Možnosti Meleté* (2005) o próze desátých let 20. století, *Ariadnino arkanum* (2011) pojednává o kompoziční poetice české prózy v prvním desetiletí 20. století, o próze páté dekády 20. století píše v knize *Energie Ephialta* (2018), *Dekáda naděje* (2022) pojednává o próze let šedesátých. Speciálně k české poezii se obrací v knize *Fenomén formy* (2018), k české próze 19. století se opět vrací v knize *Rázovitě refugium* (2021).

Architektura Všetických odborných knih je více méně neměnná vlastně již od *Kompoziciány* a *Čtyř hlasů*: nosnou část knihy tvoří podrobné analýzy textů sledovaného období s hodnotícím shrnutím, úvodní nebo závěrečná část soustřeďují obecně pojaté pojednání o architektonice, kompozičních principech a kompozičních postupech (čas, rytmus, introdukce aj.). Zvláště shrnutí s každým přibývajícím svazkem nabývá na důležitosti, neboť jednotlivá badatelova zjištění v kontrastivním pojetí dávají již slušně podloženou výpověď o kompoziční podobě české prózy celé první poloviny 20. století. Nejednou je přítomen i aspekt srovnávací v kontextu slovanských nebo evropských literatur. Do této oblasti spadají rovněž dřívější spisy *Stavba prózy* (1992), *Stavba básně* (1994) a *Stavba dramatu* (1996).

Srovnávacím přístupem se tak Všeticka řadí mezi přední české komparatisty, což je jev v naší domácí literární vědě řídký; je známo, že česká strukturalistická škola se až na výjimky právě komparatistice „s úspěchem“ vyhýbala (typickým příkladem mohou být podrobné, leč kontrastivním studiem naprosto nedotčené *Kapitoly z české poetiky* Jana Mukařovského). Všetickovy výsledky často korigují stereotypně vykládané pasáže o české literatuře (zejména v příručkách dějin české literatury, hlavně těch „akademických“). Snad právě proto Všeticka tíhne k brněnské slavistice, známé jednak kontrastivním

přístupem k materiálu a rovněž eidologickou, později přímo genologickou školou (zejména vůdčí osobnosti – F. Wollman, S. Wollman, I. Pospíšil a jiní).

Všetička se po léta zabýval cizími literaturami, zejména je nutno jmenovat literaturu ruskou, slovenskou a polskou. Nečinil tak v celém časovém rozsahu, zpravidla si záměrně vybíral z celého komplexu určité autory, poetiky nebo jevy a vracel se zpravidla ke klasikům 19. a 20. století, výjimečně k textům starších období. K polským reáliím, autorským poetikám i česko-polským vztahům se obrací v knize fejetonů *Polsko literární* (2017). Naplnování jmenovaného žánru, fejetonu,² lze použít jako *pars pro toto* v dalším výkladu.³

Svorník fejetonů tu tentokrát tvoří zejména polské literární prostředí, s nímž se autor setkával nejen z pozice literárního vědce a popularizátora, ale i tlumočnicka veršů polských spisovatelů do češtiny: jak autor sám uvádí v předmluvě ke knize, do reálného, hmatatelného světa polských spisovatelů ho přivedl básník Jan Pyszko, jenž působil na polsko-českém pomezí v prostředí Jablunkovska a jehož verše Všetička s úspěchem překládal do češtiny (zejména jde o sbírku *Puklá pečeť polibku*, 2003). Do té doby, praví alespoň Všetičkova autorská licence, se s polskou literární kulturou setkával spíše kabinetně; připomeňme nicméně, že odkazy na polské literární i literárněvědné prostředí

2 O fejetonu zasvěceně před více než sto lety pojednal přední český kritik F. X. Šalda v *Ottově encyklopedii*, po níž zpravidla sáhne každý čtenář, pokud se má o něčem poučit. Šalda v hesle jednak nejprve podává historii žánru, jednak připomíná nejvýraznější zástupce, kteří žánr pěstovali ve světových literaturách. Protože sám byl orientován frankofonně, největší díl jeho pozornosti se pochopitelně soustředil na francouzské pěstitele fejetonu a na francouzský kontext; konečně francouzské vydavatelské prostředí novin z počátku 19. století považuje Šalda za kolébku fejetonu (od francouzského slova *feuilleton*, český „lístek“, „kartička“, „plátek“ nebo „beseda“ a „besídka“, slovensky *fejton*, polsky *felieton*, anglicky *feuilleton*, německy *Feuilleton*, ruský *февьетон*). Mezi zahraničními autory, kteří žánr pěstovali a výrazně se zapsali do jeho historie, připomíná Francouze Sainte-Beuvea, abbého Geoffroye, Th. Gautiera, d' Aurevilla, F. Sarceye, A. France a jiné „velké“ spisovatele francouzsky píšící, z autorů německého jazykového okruhu Börneho, H. Heineho, A. Glassbrennera, Wachenhusena, J. Rodenberga, Gottschalla a celou řadu dalších. Ve výčtu pochopitelně nemohou chybět ani čeští reprezentanti fejetonu, mezi prvými Šalda jmenuje J. K. Tyla a K. Havlíčka (Borovského), po nich J. Nerudu, V. Zeleného, J. Liera, J. Kuffnera, V. Hála, Sv. Čecha, F. Heritesa, J. Thomayera a jiné.

Jiné zdroje připomínají za kolébku fejetonu anglickou žurnalistiku, zejména londýnský *Spectator*, na jehož stránkách J. Addison a R. Steele vytvořili (v letech 1711–1712) obdobu francouzského žánru ještě před Francouzi. Konečně nelze nepřipomenout, že ještě před dramatickými fejetony francouzskými zavedl na samostatném listě tištěnou rubriku s kulturně společenskou tematikou G. E. Lessing, redaktor *Vossische Zeitung* (1751–1755); později tyto texty známe v podobě *Hamburgské dramaturgie*. Oblíbené posudky francouzského abbé Julese L. Geoffroye, platícího nejen u Šaldy za zakladatele termínu a žánru fejetonu, vzbuzovaly v *Journal des Débats* rozruch teprve na počátku 19. století. Tam již byly články odděleny od ostatního obsahu vodorovnou silnou čarou (odtud se fejetonu někdy – i když je to v češtině označení řídké – říkává „podčárník“).

Srov. ŠALDA, František Xaver: Feuilleton. In: *Ottova encyklopedie obecných vědomostí na CD-ROM*, díl IX, s. 153–154.

3 Výběrově z literatury o fejetonu: *Słownik rodzajów i gatunków literackich*. Pod red. Grzegorza Gazdy. Wyd. 2 („nowe wydanie“). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2012; BERNACKI, Marek – PAWLUS, Marta: *Słownik gatunków literackich*. Bielsko-Biala: PPU „Park“, 1999; ŠTORKÁN, Karel: *Publicistické žánry*. Praha: Vydavatelství a nakladatelství Novinář, 1980 [v knize je obsáhlá partie věnovaná fejetonu v novinách]; GŁOWIŃSKI, Michał – KOSTKIEWICZOWA, Teresa – OKOPIEŃ-SŁAWIŃSKA, Anna – SŁAWIŃSKI, Janusz: *Słownik terminów literackich*. Wyd. 3., poszerzone i poprawione (dodrúk). Wrocław – Warszawa – Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, 2000; VALČEK, Peter: *Słownik literárnej teórie. A–Ž*. Bratislava: Literárne informačné centrum, 2006.

najdeme ve Všetičkových vědeckých i popularizačních pracích takřka neustále, vedle četných aluzí slovenských, ruských, rakouských nebo francouzských.

Vedle uvedeného J. Pyszka tlumočil Všetička celé knihy Z. Dmochowského, W. Pyky, T. Soroczyńskiego, D. Kobylecké, W. Ossolińskiego. Jeho zájem o minuciozní detaily z života textu pěkně charakterizují již aliterační tituly překládaných polských autorů, srov. *Puklá pečeť polibku* (s využitím aliterace retnic p/b).

Knih *Polsko literární* není solitérem, ale náleží do promyšlené řady souborů fejetonů; ta se začíná rozbíhat už knihou *Olomouc literární*, vydanou sice až v roce 2002, ale vznikající převážně v předcházejících letech: jednotlivé fejetony jmenované knihy autor otiskoval porůznu časopisecky nebo v novinách. Autor o knize praví: „*Soubor* Polsko literární je projevem mé náklonnosti k polskému písemnictví a také k mnohým spisovatelům, převážně básníkům, jež mi bylo umožněno osobně poznat. Kniha je rozdělena do dvou částí. První zahrnuje fejetony o těch literátech, jejichž osobnost a tvorbu jsem mohl poznat už pouze četbou; v druhé se naopak zmiňují o básnících soudobých, jejichž dílo a konkrétní život jsem mohl nahlédnout zblízka.“ Do první skupiny patří fejetony o R. Brandstaetterovi, J. Czechowiczovi, A. Dygasińském, A. Fiedlerovi, J. Iwaszkiewiczovi, J. Kasprovicovi aj. Do druhé zařadil mezi jinými tyto autory: E. Borzemski, L. Bragiel, Z. Dmochowski, H. Duda, T. Karabowczyc, D. Kobylecka, K. Kołtun, S. Krawczyk, Z. Kresowaty aj. Kniha nicméně není „čistě“ polská: občas se v ní, pokud je to funkční, tu i tam objevuje v rámci polsko-českého vztahování autor český (E. Jelínek, B. Němcová, J. E. Purkyně) nebo slovenský (Ján Kalinčiak).

Jak bylo uvedeno, *Polsko literární* náleží do určité svěbytné řady knižních souborů fejetonů. Řada začíná kruhy nejbližšími autorovi – fejetony situovanými do oblasti autorovy rodné Olomouce a jejího okolí. Po zpracování tematiky olomoucké (*Olomouc literární* má již dokonce čtyři svazky: první z roku 2002, druhý z roku 2014, třetí 2016 a čtvrtý 2020) následovaly vcelku přirozeně svazky prostorově (geograficky) širěji vymezené a nazvané *Morava a Slezsko literární*, *Rakousko literární* a *Francie literární*. *Olomouc literární* stojí tedy na počátku určité žánrově vyhraněné řady knih, ale zaujímá zásadní, ba centrální místo v autorově prostorovém ustavení. Je úběžníkem nejen jeho zájmů literárních, popularizačních a vědecky tvůrčích o spisovatele, (literární) vědce a jevy s literaturou a literáty spjaté, ale především je to jeho *východiště antropologické*.

Niterný, domácí, rodinný, až důvěrně blízký vztah, jež pociťuje k nejbližšímu „geniu loci“, jímž je Olomouc, promítá Všetička později do jiných skutečností: poměřuje a zvažuje „cizí“ a „jiné“ vším důvěrně známým, blízkým, až intimně zažitým a privátním. Všec-ko ostatní, s čím autor přichází do interakcí ve vnějším světě, mívá vždy někde v pozadí olomoucké atributy – ať je to přímo artikulované a jasně sdělené, nebo ať to zůstává v textu přítomné bez aktu explicitního vyslovení se a materializace, pouze ve Všetičkově myslí a hodnotovém žebříčku. Jisté *antropocentrické olomoucké východiště* může být výslednicí dlouhé a silné humanistické tradice, jež je v olomouckém vzdělaneckém centru pociťována: má počátky před mnoha staletími a olomoučtí badatelé (patrně neintencionálně) na ni podnes navazují; nesporně je dána rovněž Všetičkovými biografickými souvislostmi.

Jinou životní láskou je Všetičkovi Francie a vybraní autoři, kteří s Francií souvisejí – čeští spisovatelé, překladatelé, publicisté a francouzští autoři (*Francie literární*, 2019), podobně jako autoři spjatí s prostorem dnešního Rakouska.

Zcela nepřehlédnutelným a charakteristickým rysem Všetíčkovy práce je „jít proti proudu“, tj. proti ustáleným mylným názorům a stereotypům, zejména proti názorům petrifikovaným v příručkách dějin literatury a ve slovnících, neboť ty nejvíce působí na školskou praxi a vytvářejí obecné povědomí. Všetíčka se „proti proudu“ vydal již v knize *Dílna bratří Čapků* (1999): z hlediska myslitelského vysoko postavil Josefa Čapka, z hlediska stavebného potom sleduje snažení Karla Čapka „jako novoklasicistní touhu dát určitým stavebním prvkům a prostředkům dokonalejší háv a tvar zapjatý do aktuálního společenského kontextu“ a hodnotí ho z této pozice jako výraznějšího, působivějšího, ba až efektního stavitele textu. V knize *Dílna Miroslava Horníčka* (1999) rozebírá beletristické i dramatické texty významného českého herce, dramatika a spisovatele. V knize čtenář najde také bohatou fotodokumentaci a několik barevných reprodukcí Horníčkových koláží. Ke zdařilosti knihy jistě přispěl fakt, že s Horníčkovými byl Všetíčka po léta v blízkém kontaktu; jeho zaujetí autorem bylo tak daleko emocionálnější nežli v případech jiných monografií. Obdobný „blízký charakter“ vykazuje rovněž monografie o prozaikovi a scénáristovi – o Romanu Rážovi (*Garance grotesknosti*, 2010).

Bylo již uvedeno, že Františka Všetíčku zajímá svět prózy, poezie i dramatu. K dramatickým textům, konkrétně ke kompoziční poetice českého dramatu, se vrátil v knize *Celistvost celku* (2012), v níž se soustředil na vybrané české dramatické texty z 19. a 20. století (J. K. Tyl, J. Zeyer, V. Dyk, Fr. Langer, K. Čapek, V. Nezval, F. Hrubín, J. Hubač, autorská dvojice Svěrák–Smoljak aj.). I když ve vybraných dramatických textech vysledoval už dříve uplatňované stavebné prostředky, zjišťuje určitou inovativnost (klicperovské kuklení v *Záškoku* a jiných hrách z dílny dvojice Smoljaka a Svěráka, tendenci ke katarzi u Hubače, „divadlo na divadle“ u Langera nebo Kundery apod.), v závěru knihy moudře konstatuje (s. 146): „Dobré drama však nečiní jen uvedené prostředky, ale zdárná souhra veškerých prostředků v tělese dramatického díla, což se týká všech interpretovaných her.“

Svoji metodu výzkumu jedné z výrazných složek poetiky literárního díla – kompozice – uplatňuje Všetíčka při rozboru textů českých, ale i cizích autorů. Zvláštní pozornost věnoval tvorbě slovenských, polských a ruských spisovatelů: vybíral si převážně autory z literatury 19. a 20. století, avšak nejednou sahal k literárněhistorickým epochám starším. Celou sadu statí věnoval vybraným písním a skladbám J. A. Komenského (*Komenský básník*, 1992), několik studií také barokním lidovým hrám, méně známé zůstaly jeho analýzy kompozice staročeské lyriky, které by zasloužily shrnout a spolu s původními texty vydat v samostatné knize. Studie bezručovské autor shrnul do knihy *Bezručova báseň* (2018). Své vědění a kompetence – nejenom z oblasti morfologie literárního textu – dobře uplatnil rovněž při psaní *Lexikonu literárních pojmů* (2001, spolu s Liborem Pavrou).

Jak vypadaly cesty za poznáváním nejen „literárního Polska“, „literárního Slezska a Moravy“, „literárního Rakouska“ apod., o tom víme méně nežli o tom, co skutečně cesty přinesly konkrétně: vznikaly ve sledu času cykly fejetonů o spisovatelích současných i dávno zemřelých, o provázanosti francouzské, polské, německé a české kultury ve střední Evropě, ale i o složitých vztazích zjizvených křivdami ve vírech politických nebo společenských událostí minulých staletí.

Mírou všech věcí i hodnot bývá ve fejetonech autor sám: František Všetíčka je jakýmsi vševědoucím vypravěčem, bystrým a poučeným pozorovatelem i hodnotitelem. Přesně

tak, jak to dobrý fejeton od svých počátků v žurnálech předpokládá. Autor má být silný a originální v názorech, které prezentuje před čtenářem. Je tu narátorem bystrým, zvědavým, ironickým až sarkastickým, se schopností shodit skutečnost i sebe sama: Všeticka se tu představuje podobně jako v realitě, kde ho známe z konferencí a workshopů jako debatéra pohotového, odvážného i břitkého.

Ve svých fejtonech vcelku úspěšně František Všeticka oživuje biografickou metodu. V českém prostředí, v němž je poměrně hluboko zakořeněn strukturalismus (s jistým odporem k interpretaci literárního díla za využití vazeb text – autorův život, životní kontext a mimoliterární realita textu), je to krok přinejmenším odvážný. Navíc se ukazuje, že jde o vykročení správným směrem: ve výsledku přináší produktivní informace, bez nichž by text byl ochuzen o četná zjištění a širší interpretační rámec (biografickou metodu oživily i některé současné metody literárněvědné práce, např. manuskriptologie, jež se nezabývá jen finálním, hotovým textem, mající podobu nejčastěji knihy nebo e-booku, ale textem ve stavu „předtextovém“, kdy se text teprve rodí a z náčrtků vznikají různé verze a varianty).

František Všeticka a fejeton si ve vzájemném vztahu náramně rozumějí: fejeton jako by věrně odpovídal Všetickovu ustrojení – jde o věčného hledače nových skutečností, témat přitažlivých pro něho samého i pro čtenáře, autora usilujícího vyhmátnout podstatu pojednávané osobnosti, skutečnosti nebo věci. V podstatě se fejeton a František Všeticka vzácně našli a vytvořili tandem: po jednotlivých fejtonech otiskovaných u nás i v zahraničí přišly soubory fejetonů, ale fejetonový charakter mívají někdy – aniž by to mělo být zlehčením vědeckých kvalit – určité autorovy studie, v nichž má potřebu vyslovit se důrazně proti nepravdám nebo mylně tradovaným skutečnostem, avšak pociťuje přitom, že běžná forma studie nemá vnitřní sílu obecné mínění změnit.

Fejetony mívají přitom antropologický rozměr. Ač Všeticka není sociologem ani psychologem, dotýká se nejednou podobných oblastí, když se zabývá literárními jedinci, kteří podle jeho soudu neodpovídají představám o „normálu“, ale vyznačují se nějakou „zvláštností“. Dobírá se odpovědí, které přísluší již jiným oblastem nežli vědě a myšlení o literatuře. Ale ve fejetonu je to možné, neboť jde o žánr eklektický, který zároveň načrtává tvář určitého místa nebo areálu a jeho duchovní obraz vytvářený lidmi, jež prostor zaplňují a spoluutvářejí, s jejich klady i zápory, s přednostmi i nedostatky. Není divu, že fejeton se v dějinách žánru nejednou stýká s uvedenými oblastmi. Zvláště patrné je to v soudničce nebo v textech, které pomocí technik fejetonu ozřejmují nějaký aktuální problém společenský. Konečně mnoho nyní již kanonických románů z pokladnice světové literatury mělo původně podobu fejetonu (Sueovy *Tajnosti Pařížské*, Dumasovi *Tři mušketýři* nebo *Hrabě Monto Christo*, Dostojevského *Zločin a trest*, Arbesův *Anděl míru* apod.). Mnoho spisovatelů, kteří pěstovali fejeton, právě pod čarou v žurnálech otiskovali na pokračování i rozměrnější texty – tzv. romány-fejetony.

U Všeticky mívá fejeton tematizující literární oblast ještě nádech cestopisu nebo některé z jeho četných žánrových variant a forem. Je to dáno už genezí textů: nejčastěji se Všeticka s některým autorem, literárním nebo jiným jevem či institucí setkává „na cestě“, při průjezdu určitým místem, při návštěvě spisovatele nebo místa s tvůrcem spjatým; z interakce pak vznikají fejetony, v nichž autor podává nejednu místopisnou črtu – samozřejmě vedle

četných jiných exkurzů literárních i mimoliterárních. Projevuje se na jedné straně jako tvůrce (způsob podání), na straně druhé jako vědec: asi nejprůběhavější je převzít označení *poeta doctus* – o tématu dobře poučený autor se silnou expresí a ambicemi básnickými. Konečně ty už dobře osvědčil např. v knihách haiku *Olomoucká haiku* (2006) nebo *Hájemství haiku* (2013).

Výrazné postavě české a evropské literární vědy přejeme hodně zdraví a hodně sil ke zvládnutí úkolů, jež si předsevzal. Jeho dílo je úctyhodné a impresní, ale to neznamená, že nemůže být dále zmnožováno. Věk u Františka Všetického je jen jedním z čísel v architektuře jeho života.

---

prof. PhDr. Libor Pavera, CSc.

Institut Neofilologii

University of Bielsko-Biała

Ul. Willowa 2, Bielsko-Biała, Polska

lpavera@ath.bielsko.pl

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.